

İKV BİLGİ NOTU

AVRUPA PARLAMENTOSU 2022 YILI TÜRKİYE RAPORU

Tunç İbrahim CEYLAN, İKV Uzman Yardımcısı

13 Eylül 2023 tarihinde Avrupa Parlamentosu (AP) Genel Kurulu'nda 2022 yılı Türkiye Raporu¹ kabul edildi. Kabul edilen bu metin, AP Türkiye Raportörü Nacho Sánchez Amor tarafından hazırlandı. İlgili rapor tavsiye niteliğinde olup bağlayıcı olmasa da ilişkilerin ne yönde şekillenebileceği konusunda AB'nin durduğu noktayı ve sahip olduğu görüşleri yansıtmaları bakımından dikkate değer.

Raporun "Genel Değerlendirme ve Son Gelişmeler" başlıklı ilk bölümünde, Türkiye'de gerçekleşen genel seçimlere ilişkin yapılan değerlendirmede, seçim sonuçlarının ülkede siyasi anlamda bir devamlılığa işaret ettiği vurgulanırken, yüksek katılım oranının da memnuniyetle karşılandığı ifade ediliyor. Ancak rapor, seçime gidilen süreçte adil bir rekabet ortamının olmadığını, sert ve ayrıştırıcı bir dil kullanıldığını, medyadaki eşitsizlikler ve hükümetin, muhalefete karşı devlet organlarını kendi lehine kullanma çabasında olduğunu iddia ederek bundan duyulan üzüntüye de yer veriyor.

6 Şubat'ta meydana gelen depremlerin hemen ardından AB ve Üye Devletler tarafından derhâl harekete geçilerek, başta AB Sivil Koruma Mekanizması'nın hızlıca devreye sokulması olmak üzere, felaketten etkilenen bölgelere yapılan yardımın Türk halkına yönelik Avrupa desteğinin en gözle görünür yansımalarından birini oluşturduğu; bu dayanışmanın AB ve Türkiye arasındaki ilişkilerinin ilerlemesine somut katkı sunabileceği belirtiliyor. Bununla birlikte depremin, hazırlık eksikliklerini ortaya çıkarması ve deprem sonrası internet erişiminin kısıtlanması gibi hususların ise üzüntü verici olduğunun altı çiziliyor.

Rusya-Ukrayna savaşı meselesinde, Türkiye'nin hem Batı hem de Rusya ile ilişkilerini sürdürme isteğini ve Ukrayna'nın toprak bütünlüğü ve egemenliğine olan bağlılığını vurgulamasının yanında BM yaptırımları dışındaki yaptırımlara katılmamasına ve AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'na (ODGP) olan uyumunun %7 gibi düşük seviyelerde izlemesine dikkat çekiliyor. Raporla Türkiye ODGP ile uyumunu artırmak için adım atmaya davet ediliyor. Türkiye'nin Ukrayna ve Rusya arasındaki görüşmeleri kolaylaştırmak için gösterdiği gayret ve Tahıl Koridoru'na yönelik çabaları takdir edilirken, Rus medya kuruluşlarının savaşa ilişkin yaydığı yanlış bilgi ve propagandanın Türkiye tarafından engellenmediği öne sürülerek bu durum kınanıyor. Savaşın başlamasının ardından Türkiye ve Rusya arasındaki ticaret hacminin iki katına çıktığına değinilirken, yaptırımların Türkiye üzerinden delinmemesi için önlemlerin artırılması çağrısı yapılıyor ve Rusya ile Türkiye arasındaki Akkuyu Nükleer Güç Santrali gibi yakın ortaklıklardan duyulan endişe dile getiriliyor.

Rusya-Ukrayna savaşının devam ettiği ve Avrupa güvenlik mimarisinin değiştiği bir ortamda, İsveç'in NATO'ya katılımının onaylanması sürecinin geciktirilmesinin Rusya'ya

¹ European Parliament, "2022 Report on Türkiye – European Parliament resolution of 13 September 2023 on the 2022 Commission Report on Türkiye (2022/2205(INI))," 13.09.2023.

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0320_EN.pdf

koz verdiği ve Türkiye ve NATO müttefikleri arasındaki ilişkiyi zedelediği ifade edilirken, Türkiye'nin daha yapıcı bir rol oynaması gerektiği ve bir ülkenin NATO'ya üyelik sürecinin, bir diğer ülkenin AB'ye üyelik süreciyle hiçbir surette ilişkilendirilemeyeceği belirtiliyor.

Raporda, insan hakları konusunda Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan 2021 Türkiye Raporu gibi belgelerdeki olumsuz durumun devam ettiğinin; demokratik gerilemenin sürdüğünün, sosyal medya platformları ve çevrim içi haber siteleri üzerindeki hükümet kontrolünün artığının üzerinde duruluyor. Yargı bağımsızlığı konusundaki eksiklikler ve yargı sisteminin siyasilerce araçsallaştırıldığı iddia edilerek Türkiye'ye, AIHM kararlarına uyma çağrısı yapılıyor.

Kadın hakları, cinsiyet temelli şiddet ve kadın cinayetlerindeki artıştan duyulan endişe ile Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesinin kadın haklarının iyileştirmesi çabalarından ciddi bir kopuş olduğunun ve bu kararın geri çevrilmesi gerektiğinin altı çiziliyor. Rapor, farklı cinsel kimliklere yönelik yaygın nefret söylemi ve ayrımcılığı ilişkin endişeleri de dile getiriyor.

AP tarafından kabul edilen raporda, Kürt meselesinin ilgili tüm taraflar ve demokratik güçleri de içeren siyasi bir süreçle barışçıl bir şekilde sonuçlandırılmasının aciliyeti tekraren ifade ediliyor. Ayrıca ülke siyasetinde aşırı-sağ İslamcı partilerin son seçimlerin ardından TBMM'ye girdiğine ve hükümet yetkililerinin ve ülkedeki İslamcı ve aşırı milliyetçi grupların kültürel faaliyetler ve sanatçılar üzerindeki artan baskısıyla iptal edilen etkinliklere dikkat çekiliyor. Avrupa Komisyonu, AB değerlerine saygı göstermeyen kurumlara finansman sağlamama kararını sürdürmeye çağırılıyor.

Azınlık haklarının korunması hususunda kayda değer bir gelişme yaşanmadığına işaret eden rapor, konuya ilişkin sorunları sıraladıktan sonra Türkiye'yi AIHM kararlarını uymaya, yeni kanunlar yapmaya, Venedik Komisyonu tavsiyelerini uygulamaya davet ediyor ve azınlıklara yönelik nefret söylemlerinin ve dini mekânlara yönelik saldırıların etkin bir şekilde soruşturulması ve sorumluların yargı önüne çıkarılması çağrısında bulunuyor.

Raporda, mevcut sistemde Cumhurbaşkanı elinde, dikkate değer bir denge ve denetleme mekanizması olmadan, aşırı bir güç toplandığı ve bu durumun ülkedeki demokratik kurumları aşındırdığı öne sürülüyor. Türkiye'nin Kopenhag kriterlerini karşılamak ve AB politikaları ve hedeflerine uyumlanmanın dışında Türkiye ve AB arasında giderek büyüyen uçuruma engel olup gidişatı tersine çevirmeye yönelik bir ilgisinin de olmadığı belirtiliyor.

AP, kabul ettiği raporda, Türkiye'de piyasa ekonomisinin işleyişinden ve para politikasına Cumhurbaşkanı tarafından doğrudan müdahale edilmesinden duyduğu endişeyi dile getiriyor. AP'nin görüşünün, hükümetin şu noktadan sonra ekonomik kırılmalara, enflasyonla mücadele ve ekonomi yönetimindeki ana kurumların -Merkez Bankası ve TÜİK gibi- itibarını yeniden tesis etmeye odaklanması gerektiği yönünde olduğu ifade ediliyor.

İklim ve çevre politikalarında AB yönergeleri ve düzenlemeleriyle uyumlaşma hususunda mesafe katetmeye davet edilen Türkiye'nin Paris İklim Anlaşması'nı onaylamasından ve 2053 karbon-nötr hedefinden duyulan memnuniyete ek olarak, iddialı hedeflerin uygulamasında başarısız kaldığı belirtiliyor. Deprem açısından riskli olan bir bölgede inşa edilen Akkuyu Nükleer Güç Santrali'ne yönelik planlarını durdurmaya çağrılan

Türkiye, BM Avrupa Ekonomik Komisyonu Espoo (Sınır Aşan Çevresel Etki Değerlendirme Sözleşmesi) ve Aarhus Sözleşmesi'ne (Çevre Konularında Bilgiye Erişim, Karar Vermeye Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Hakkı Sözleşmesi) taraf olmaya davet ediliyor.

Ermenistan, Mısır, İsrail ve Körfez ülkeleri ile normalleşme adımları ve Türkiye'nin Avrupa Siyasi Topluluğu zirvelerine katılımı olumlu karşılanırken, Türk dış politikasının hâlâ AB çıkarlarıyla çatıştığı ve AB politikaları ile uyumlaşmaktan uzak olduğunun altı çiziliyor. Rapor, Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyindeki askeri müdahalesinden duyulan memnuniyetsizliği dile getiriyor. Benzer şekilde, Libya ile ilişkilerde ciddi bir farklılaşma olmadığı; Türkiye ve Libya'nın deniz yetki alanlarına ve hidrokarbonlara ilişkin imzaladıkları mutabakat zaptlarının bölgesel istikrara tehdit oluşturduğuna işaret edilerek Türkiye, IRINI Operasyonu ve Libya'ya uygulanan silah ambargosuna katılmaya çağrılıyor. Türkiye'nin Balkanlar'daki etkisine de -bilhassa Bosna-Hersek ve Sırbistan ile kurduğu özel ilişkilere- dikkat çekiliyor. Ermenistan'la başlayan normalleşme sürecinin Güney Kafkasya'nın tamamında bir normalleşme için umut olabileceği belirtiliyor.

Türkiye'nin dünyadaki en büyük sığınmacı nüfusuna ev sahipliği yapmaya devam ettiği; bu noktada AB'nin finansal desteğinin sürmesi gerektiği ifade edilirken Avrupa Komisyonu, 2024 sonrasında da bu desteğin sürmesi için bir öneri hazırlamaya çağrılıyor. Sığınmacılar için yalnızca gönüllü ve güvenli geri dönüşlerin esas olmasının lüzumundan, yasadışı göç için yeni deniz ve kara rotalarının oluşmasının önüne geçilmesi gerektiğinden ve yabancı düşmanlığı ile mücadele edilmesinin öneminden de raporda bahsediliyor.

Doğu Akdeniz'de yaşanan gerilimin son zamanlarda düşmesinden duyulan memnuniyet dile getirilirken, 6 Şubat'ta meydana gelen depremin ardından ilişkilerde kendini hissettiren pozitif havanın, Türkiye ve AB Üye Devletleri arasındaki ikili ilişkilerde yeni bir döneme kapı aralama potansiyeli bulundurduğundan söz ediliyor. Bununla birlikte bu gidişatın, altta yatan sorunlar hallolmadığı için her an tersine dönebileceğine değinilerek Ege ve Doğu Akdeniz'deki sorunlar sıralanıyor. AP'nin, Yunanistan ve GKRY'ye yönelik tam desteği yineleniyor. Kıbrıs meselesinin iki toplumlu iki bölgeci bir federasyonla sonuçlandırılmasının sürdürülebilir tek çözüm olduğu ve iki devletli bir formülün kabul edilemeyeceği belirtilirken, ilgili rapor, Crans-Montana'da gerçekleşen görüşmelerin 2017 yılında bırakıldığı yerden devam etmesi ve Türkiye'nin Ek Protokol'ü GKRY dâhil uygulaması için çağrı yapıyor.

"AB-Türkiye İlişkilerinin Geleceği" isimli ikinci bölüm ise Türkiye'nin AB için siyaset, ekonomi, enerji ve dış politika bağlamında stratejik öneme sahip olduğunu ve AB'nin Türkiye ile mümkün olan en iyi ilişkiyi kurup sürdürmeye olan niyetini ifade ediyor. Rapor, Türk hükümetinin gidişatı değiştirmek için ciddi bir rota değişikliğine gitmemesi durumunda, Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinin devam edemeyeceğine işaret ederek Türkiye, AB kurumları ve Üye Devletler tarafından mevcut kördüğüm hâlinin aşılması için -modernize edilmiş bir ortaklık anlaşması gibi- yeni ilişki biçimleri üzerinde düşünülmesi gerektiği vurgulanıyor. Tüm bunların yanında, geleceğin ilişkiler için getireceği çerçeveden bağımsız olarak AB'nin, Türkiye'deki bağımsız sivil toplumu desteklemeye devam edeceği de raporda yer alıyor.

AP, Gümrük Birliği'nin modernizasyonu hususunda desteğini belirtirken, yeni anlaşmanın ortak fayda ve çıkarlar etrafından şekillenmesi ve dijitalleşme ve Yeşil Mutabakat'ı da dikkate alması gerektiğini; ilerlemenin insan hakları, temel özgürlükler, uluslararası hukuka saygı ve iyi komşuluk ilişkileri şartlarına bağlı olduğunu; Gümrük Birliği'nin, Ek

Protokol'ün tüm Üye Devletler için eşit şekilde uygulanmadığı takdirde potansiyelini gerçekleştirmekten uzak kaldığını; vize serbestisi sürecinde ise kalan altı kriterin Türkiye tarafından karşılanmasının ardından adım atılmaya hazır olduğunu vurgulayarak raporu sonlandırıyor.

Dışişleri Bakanlığı, ilgili raporun yayımlanmasını müteakiben bir açıklama yayımladı. Açıklamada, Avrupa'nın istikrarı ve güvenliği için çok kritik bir dönemden geçildiği ve böyle bir dönemde Türkiye-AB arasındaki ilişkilerin temelini teşkil eden adaylık ve katılım müzakereleri yerine alternatif ilişki formatlarının gündeme getirilmesi akıl dışı olarak nitelendiriliyor. Haksız ithamlar, önyargılar ve popülizmden beslendiği ifade edilen raporun stratejik bir yaklaşım geliştirmekten fazlasıyla uzak olduğu ifade ediliyor. Ege, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs hususlarında tek taraflı görüşlerin yansıtıldığı ve yapılan yorumların tarihi ve hukuki gerçeklerle bağdaşmadığı da ekleniyor. Gümrük Birliği ve vize serbestisi diyalogunda atılacak karşılıklı adımların katılım sürecini yeni ve olumlu bir noktaya taşıyacağına ve Türkiye'nin güvenlikten iklim değişikliğine dek birçok farklı sınama karşısında AB'yi küresel bir güç hâline getireceğine vurgu yapılırken ilgili açıklama, 2024 yılı AP seçimleri sonrasında daha tarafsız, rasyonel ve yapıcı bir Parlamento görmek ümidiyle noktalanıyor.